

Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
NIILA JÄÄSKINENA
od 11. srpnja 2013.¹

Predmet C-22/12

Katarína Haasová
protiv
Rastislava Petrika,
Blanke Holingove

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Krajský súd v Prešove (Slovačka))

Predmet C-277/12

Vitālijs Drozdovs, kojeg zastupa Valentina Balakireva,
protiv
AAS Baltikums

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Augstākās tiesas Senāts (Latvija))

„Usklađivanje zakona – Obvezno osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila – Šteta pokrivena tim osiguranjem – Direktiva 72/166/EEZ – Članak 3. stavak 1. – Direktiva 84/5/EEZ – Članak 1. stavci 1. i 2. – Direktiva 90/232/EEZ – Članak 1. – Pojam ‚tjelesne ozljede‘ – Uključivanje neimovinske štete – Naknada neimovinske štete zbog smrti bližnje osobe u prometnoj nesreći – Zajamčeni minimalni iznosi“

I – Uvod

1. Dva predmeta koja će se razmatrati u ovom mišljenju odnose se na eventualnu naknadu štete zbog smrti bližnje osobe u prometnoj nesreći², na temelju obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila. S obzirom na sličnosti među tim predmetima, i osobito činjenicu da je postavljeno središnje pravno pitanje jednako, činilo se primjerenim dati zajedničko mišljenje u njihovu pogledu, iako Sud nije predvidio njihovo spajanje zbog nepostojanja stvarne povezanosti među njima.

2. Prvi je predmet, upisan pod brojem C-22/12 (u daljnjem tekstu: predmet Haasová), povezan sa zahtjevom za prethodnu odluku koji je uputio Krajský súd v Prešove (Slovačka) i koji se odnosi na tumačenje članka 3. stavka 1. Direktive Vijeća 72/166/EEZ od 24. travnja 1972. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe

1 – Izvorni jezik: francuski

2 – Bliskost s tom osobom, koja je izravna žrtva nesreće, u određenim pravnim porecima može proizlaziti ne samo iz roditeljskog odnosa, kao što je slučaj u ovim predmetima, nego i iz bliskih emocionalnih odnosa koji su osobito nastali na temelju stvarne životne zajednice. Kako bi se to uzelo u obzir, terminologija koja je upotrijebljena u ovom mišljenju neće biti ograničena samo na članove obitelji.

motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti³ (u daljnjem tekstu: Prva direktiva), te članka 1. stavka 1. Treće direktive Vijeća 90/232/EEZ od 14. svibnja 1990. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila⁴ (u daljnjem tekstu: Treća direktiva).

3. Drugi se predmet, s brojem C-277/12 (u daljnjem tekstu: predmet Drozdovs), odnosi na zahtjev za prethodnu odluku koji je Augstākās tiesas Senāts (Latvija) uputio također radi tumačenja članka 3. Prve direktive te članka 1. stavaka 1. i 2. Druge direktive Vijeća 84/5/EEZ od 30. prosinca 1983. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila⁵ (u daljnjem tekstu: Druga direktiva).

4. Iz usporedne analize pitanja koja su Sudu postavljena u predmetima Haasová i Drozdovs proizlaze tri problematike.

5. Kao prvo, glavna problematika, koja je zajednička obama predmetima, jest treba li članak 3. stavak 1. Prve direktive, članak 1. stavke 1. i 2. Druge direktive i članak 1. prvi stavak Treće direktive⁶ tumačiti na način da je neimovinska ili nematerijalna šteta (u daljnjem tekstu: neimovinska šteta⁷), kao što je ona proizašla iz smrti roditelja ili bračnog druga u prometnoj nesreći, dio štete koju treba pokriti obveznim osiguranjem od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila. To osobito podrazumijeva utvrđivanje dosega pojma „tjelesne ozljede” koji je naveden u tim dvjema potonjim odredbama kako bi se utvrdilo može li taj pojam uključivati neimovinsku štetu koju su pretrpjeli bliski srodnici osobe preminule u tim okolnostima koji nisu izravno sudjelovali u nesreći.

6. Kao drugo, Sud je drugim pitanjem postavljenim u predmetu Drozdovs pozvan utvrditi imaju li države članice, kada bi bile dužne poduzeti potrebne mjere kako bi naknada takve štete bila pokrivena obveznim osiguranjem koje je predviđeno člankom 3. stavkom 1. Prve direktive i člankom 1. stavcima 1. i 2. Druge direktive, mogućnost donijeti propis kojim se utvrđuje granica naknade koju osiguravatelj mora isplatiti, i to na znatno nižoj razini od minimalnih iznosa jamstva koji su predviđeni navedenim direktivama.

7. Kao treće, drugo pitanje koje je postavljeno u predmetu Haasová u biti se odnosi na obrnutu pretpostavku od gore navedene pretpostavke, odnosno na slučaj u kojem bi se nacionalni propis kojim se ne predviđa naknada predmetne štete smatrao sukladnim s člankom 3. stavkom 1. Prve direktive i člankom 1. prvim stavkom Treće direktive. Sud je pozvan odlučiti može li sud države članice stoga tumačiti navedeni propis s obzirom na te odredbe prava Unije na način da se njime odobrava takva naknada, unatoč suprotnom tekstu primjenjivog nacionalnog prava.

3 — SL L 103, str. 1.

4 — SL L 129, str. 33.

5 — SL 1984, L 8, str. 17.

6 — Tri predmetne direktive stavljene su izvan snage, zajedno s drugim direktivama, Direktivom 2009/103/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti (SL L 263, str. 11.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 7., str. 114.), kojim su te direktive kodificirane.

7 — Budući da oba suda koji su uputili zahtjev kao i nacionalna zakonodavstva i pravna teorija različito upotrebljavaju izraze kao što su „neimovinska šteta” ili „nematerijalna šteta”, čiji pravni doseg može varirati, u ovom sam se mišljenju odlučio za izraz „neimovinska šteta”, koji mi čini neutralnijim.

II – Pravni okvir

A – Pravo Unije⁸

1. Prva direktiva

8. U prvoj do trećoj uvodnoj izjavi Prve direktive navedeno je, s jedne strane, da je cilj svake granične kontrole nad obvezom osiguranja od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila očuvati interese osoba koje bi mogle biti žrtve nesreće uzrokovane tim vozilima i, s druge strane, da razlika među nacionalnim zahtjevima u tom području može ugroziti slobodno kretanje motornih vozila i osoba u okviru Europske zajednice te stoga izravno utječe na uspostavu i funkcioniranje zajedničkog tržišta.

9. Člankom 1. točkom 2. navedene direktive propisuje se da, u smislu te direktive, „oštećena osoba” znači „svaka osoba koja ima pravo na naknadu štete u vezi sa štetom ili ozljedom prouzročenom vozilima”.

10. Člankom 3. stavkom 1. iste direktive predviđa se da „[s]vaka država članica poduzima sve potrebne mjere [...] kako bi građanskopravna odgovornost u pogledu upotrebe vozila koja se uobičajeno nalaze na njezinu području bila pokrivena osiguranjem. Opseg pokrivenosti i uvjeti osiguravateljnog pokriva određuju se na temelju tih mjera”. [neslužbeni prijevod]

2. Druga direktiva

11. U skladu s trećom uvodnom izjavom Druge direktive, velike razlike koje postoje u pogledu opsega obveze osiguranja među zakonodavstvima različitih država članica izravno utječu na uspostavu i funkcioniranje zajedničkog tržišta.

12. U četvrtoj i petoj uvodnoj izjavi te direktive dodaje se „da je osobito opravdano proširenje obveze osiguranja na odgovornost nastalu prilikom imovinske štete” i da „iznosi obveznog osiguranja moraju u bilo kojem slučaju žrtvama jamčiti primjerenu naknadu bez obzira na to u kojoj se državi članici dogodila nesreća”.

13. Člankom 1. stavcima 1. i 2. navedene direktive određeno je sljedeće:

„1. Osiguranje iz članka 3. stavka 1. [Prve direktive] obvezno pokriva i oštećenje stvari i tjelesne ozljede.

2. Ne dovodeći u pitanje bilo kakva viša jamstva koja države članice mogu propisati, svaka država članica zahtijeva da to osiguranje bude obvezno najmanje u pogledu sljedećih iznosa:

- kod tjelesnih ozljeda 350 000 ekija ako je jedna žrtva; ako po odštetnom zahtjevu ima više žrtava, taj se iznos množi s brojem žrtava,
- kod oštećenja stvari 100 000 ekija po odštetnom zahtjevu, bez obzira na broj žrtava.

⁸ — O razvoju prava Unije u predmetnom području vidjeti mišljenje nezavisne odvjetnice Trstenjak u predmetu u kojem je donesena presuda od 23. listopada 2012., Marques Almeida (C-300/10, t. 5. i sljedeće točke, kao i navedenu pravnu teoriju).

Države članice mogu umjesto prethodnih minimalnih iznosa predvidjeti minimalni iznos od 500 000 ekija za tjelesne ozljede ako ima više žrtava po odštetnom zahtjevu, ili, za tjelesne ozljede i imovinsku štetu, ukupni minimalni iznos od 600 000 ekija po odštetnom zahtjevu bez obzira na broj žrtava ili vrstu štete⁹.

3. Treća direktiva

14. U četvrtoj uvodnoj izjavi Treće direktive navodi se da bi „žrtvama prometnih nesreća trebalo biti zajamčeno usporedivo postupanje bez obzira na to gdje se u Zajednici nesreća dogodila”. U skladu s njezinom petom uvodnom izjavom, „pravne praznine postoje osobito u pokriću obveznog osiguranja putnika motornih vozila u određenim državama članicama [te], da bi se zaštitila ta osobito ranjiva kategorija mogućih žrtava, te praznine valja popuniti”.

15. Člankom 1. navedene direktive predviđa se, među ostalim, da „osiguranje iz članka 3. stavka 1. [Prve direktive] pokriva odgovornost za tjelesne ozljede svih putnika osim vozača, nastale upotrebom vozila”. [neslužbeni prijevod]

B – Nacionalno pravo

1. Češko pravo (predmet Haasová)

16. Iako se prethodna pitanja postavljena u predmetu Haasová odnose na odredbe češkog i slovačkog prava¹⁰, ovdje će se navesti samo prve odredbe jer se primjenjuju *ratione materiae* s obzirom na građanskopravnu odgovornost uzrokovanu predmetnom nesrećom, na temelju Konvencije o mjerodavnom pravu za prometne nesreće na cestama sklopljene u Haagu 4. svibnja 1971.¹¹ (u daljnjem tekstu: Haaska konvencija iz 1971.), pri čemu ipak valja pojasniti da se time ne utječe na zakon koji se inače primjenjuje na ugovor o osiguranju¹².

a) Češki građanski zakonik

17. Člankom 11. Zakona br. 40/1964¹³ o građanskom zakoniku (u daljnjem tekstu: češki građanski zakonik) propisuje se da „svaka fizička osoba ima pravo na zaštitu svoje osobnosti, osobito svojeg života”.

18. U skladu s člankom 13. tog zakonika:

„1. Fizička osoba osobito ima pravo zahtijevati prekid nezakonitih povreda prava na zaštitu njezine osobnosti, uklanjanje posljedica tih postupanja i priznavanje odgovarajuće naknade.

9 — Taj je stavak 2. bio izmijenjen revidiran Direktivom 2005/14/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o izmjeni direktiva Vijeća 72/166/EEZ, 84/5/EEZ, 88/357/EEZ i 90/232/EEZ i direktive Europskog parlamenta i Vijeća 2000/26/EZ o osiguranju od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila (SL L 149, str. 14.), s rokom za prijenos do 11. lipnja 2007., tako da su predviđeni iznosi povećani na minimalno fiksno pokrivanje u iznosu od jednog milijuna eura za tjelesne ozljede ako je jedna žrtva ili u iznosu od pet milijuna eura po odštetnom zahtjevu bez obzira na broj žrtava te u iznosu od jednog milijuna eura po odštetnom zahtjevu za imovinsku štetu, bez obzira na broj žrtava.

10 — Konkretno, članak 4. slovačkog Zakona br. 381/2001 o ugovoru o obveznom osiguranju od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila (u daljnjem tekstu: slovački Zakon o obveznom osiguranju).

11 — Tekst dostupan na internetskoj stranici Haške konferencije o međunarodnom privatnom pravu (www.hcch.net).

12 — O tom pitanju vidjeti t. 48. i sljedeće točke ovog mišljenja.

13 — Zakon proglašen 26. veljače 1964.

2. Ako fizičkoj osobi nije u dovoljnoj mjeri priznata naknada u smislu stavka 1., osobito ako je znatno povrijeđeno njezino dostojanstvo ili ugled, ona također ima pravo na novčanu naknadu neimovinske štete.

3. Iznos naknade štete iz stavka 2. utvrđuje sud s obzirom na opseg nastale štete i okolnosti u kojima je došlo do povrede prava.”

19. Člankom 444. stavkom 3. točkom (a) navedenog zakonika predviđa se da, u slučaju smrti, preživjele bližnje osobe žrtve imaju pravo na fiksnu naknadu u iznosu od 240 000 čeških kruna (CZK), odnosno oko 9 300 eura ako se radi o gubitku bračnog druga.

b) Češki zakon o obveznom osiguranju

20. Člankom 6. stavkom 1. Zakona br. 168/1999¹⁴ o osiguranju od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe vozila (u daljnjem tekstu: češki Zakon o obveznom osiguranju) propisuje se, među ostalim, da to osiguranje „pokriva svaku osobu odgovornu za štetu nastalu upotrebom vozila navedenog u ugovoru o osiguranju”.

21. Stavkom 2. navedenog članka pojašnjeno je da, ako tim zakonom nije drukčije propisano, „osiguranik ima pravo na to da osiguravatelj u okviru i iznosu koji su predviđeni građanskim zakonikom umjesto njega oštećenoj osobi [osobito] nadoknadi nastalu tjelesnu ozljedu ili smrt [...] ako je oštećena osoba utvrdila i dokazala svoje pravo i ako se štetni događaj za koji odgovara osiguranik dogodio tijekom razdoblja valjanosti osiguranja, osim razdoblja prekida valjanosti”.

2. Latvijsko pravo (predmet Drozdovs)

a) Latvijski Zakon o obveznom osiguranju

22. Latvijskim Zakonom o obveznom osiguranju od građanskopravne odgovornosti vlasnika cestovnih vozila¹⁵, takozvani „zakon OCTA” (u daljnjem tekstu: latvijski Zakon o obveznom osiguranju), prenesene su, među ostalim, Prva, Druga i Treća direktiva. Sadržaj sljedećih odredbi jest onaj koji je bio na snazi u trenutku nastanka činjenica.

23. U skladu s člankom 15. tog zakona, naslovljenim „Granice odgovornosti osiguravatelja”:

„(1) U slučaju nesreće, osiguravatelj s kojim je ugovoreno osiguranje od građanskopravne odgovornosti vlasnika vozila koji je prouzročio nesreću [...] u granicama svoje odgovornosti nadoknađuje štetu:

1. do 250 000 [latvijskih] latsa (LVL) za svaku žrtvu kojoj je nanesena osobna šteta;

2. do 70 000 [latvijskih] latsa (LVL) za imovinsku štetu bez obzira na broj trećih oštećenih osoba;

(2) Treće osobe mogu u skladu sa zajedničkim pravom zatražiti naknadu za štetu koja se ne nadoknađuje na temelju ovog zakona ili koja prelazi granice odgovornosti osiguravatelja.”

14 — Zakon proglašen 30. srpnja 1999.

15 — Sauszemes transportlidzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums, *Latvijas Vēstnesis*, 2004., br 65. (3013).

24. Članak 19. navedenog zakona sadržava popis šteta, imovinskih ili neimovinskih, koje se mogu nanijeti žrtvama prilikom prometnih nesreća obuhvaćenih zakonom. Među neimovinskim štetama, koje su definirane kao „štete povezane s psihičkim bolima i patnjom”, u stavku 2. točki 3. tog članka navodi se, među ostalim, „smrt osobe koja uzdržava druge”. U stavku 3. tog članka pojašnjeno je da „iznos i način izračuna naknada, na temelju osiguranja, za imovinsku i neimovinsku štetu naneseu osobama utvrđuje Vijeće ministara”.

25. Člankom 23. stavkom 1. točkom (a) tog istog zakona predviđa se da maloljetna djeca, čak i posvojena, imaju pravo na naknadu na temelju osiguranja u slučaju smrti osobe koja ih uzdržava.

b) Latvijski dekret br. 331.

26. Dekret br. 331. Vijeća ministara od 17. svibnja 2005. o iznosu i načinu izračuna naknada na temelju osiguranja za neimovinsku štetu naneseu osobama¹⁶ (u daljnjem tekstu: Latvijski zakon br. 331.) donesen je radi provedbe članka 19. stavka 3. latvijskog zakona o obveznom osiguranju.

27. Člancima 7. i 10. navedenog dekreta propisuje se da naknada na temelju osiguranja za psihičke boli i patnje uslijed smrti osobe koja uzdržava druge iznosi 100 LVL za svakog podnositelja zahtjeva i po osobi, u smislu članka 23. stavka 1. latvijskog zakona o obveznom osiguranju, i da je ukupni iznos naknada na temelju osiguranja ograničen na 1 000 LVL za svaku žrtvu prometne nesreće ako je isplaćena naknada za sve štete iz točaka 3., 6., 7. i 8.

III – Glavni postupci, prethodna pitanja i postupci pred Sudom

A – Predmet Haasová¹⁷

28. V. Haas preminuo je 7. kolovoza 2008. na području Češke Republike u prometnoj nesreći koju je prouzročio R. Petrík. On je vozio automobil u vlasništvu B. Holingove, registriran i osiguran u Slovačkoj. V. Haas bio je putnik u vozilu koje se sudarilo s teškim teretnim vozilom registriranim u Češkoj Republici. Bio je u braku s K. Haasovom te je imao kćer, rođenu 22. travnja 1999., koje nisu sudjelovale u nesreći. Sve su zainteresirane strane imale ili imaju slovačko državljanstvo i stalnu adresu u Slovačkoj.

29. Okresný súd Vranov nad Topľou (Slovačka) kaznenom je presudom osudio R. Petrika, proglašenog krivim osobito za prekršaj ubojstva iz nehaja, na uvjetnu zatvorsku kaznu od dvije godine i uz rok kušnje od dvije godine. Na temelju slovačkog Kaznenog zakonika i Zakonika o kaznenom postupku, također mu je naloženo da tijekom navedenog razdoblja i s obzirom na svoje mogućnosti nadoknadi prouzročenu štetu, među kojima i štetu naneseu K. Haasovi koja je utvrđena u iznosu od 1 057,86 eura.

30. U smislu građanskog prava, K. Haasová, koja djeluje u svoje vlastito ime i u ime svoje maloljetne kćeri, tužila je V. Petrika i B. Holingovu te zahtijevala novčanu naknadu neimovinske štete koja je nastala zbog gubitka supruga i oca, na temelju članka 13. stavaka 2. i 3. slovačkog Građanskog zakonika. U prvom je stupnju vozaču i vlasnici vozila naloženo da joj za navedenu štetu plate naknadu u iznosu od 15 000 eura.

16 — Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem, *Latvijas Vēstnesis*, 2005., br. 80. (3238).

17 — Sažetak navedenog spora proizlazi iz elemenata sadržanih u odluci kojom se upućuje prethodno pitanje i u pojašnjenjima koja je sud koji je uputio zahtjev dao na zahtjev Suda.

31. Sve su stranke pred Krajský súd v Prešove podnijele žalbu. Taj sud pojašnjuje da je osiguravatelj B. Holingove, društvo Allianz – Slovenská poisťovňa a.s., kao intervenijent u postupku odbio nadoknaditi predmetnu štetu jer navedeno pravo na naknadu štete nije pokriveno ugovorom o osiguranju na temelju češkog i slovačkog zakona o obveznom osiguranju od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornog vozila.

32. Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, s obzirom na činjenične okolnosti u glavnom postupku, valjalo bi primijeniti češko materijalno pravo, u skladu s člankom 3. Haaške konvencije iz 1971., i osobito članak 444. stavak 3. češkoga građanskog zakonika koji, za razliku od slovačkoga građanskog zakonika, izričito predviđa naknadu neimovinske štete u okviru naknade štete nanesene preživjelim bližnjim osobama u visini iznosa utvrđenih zakonom, i osobito fiksnu naknadu u iznosu od 240 000 CZK, odnosno oko 9 300 eura, zbog gubitka bračnog druga.

33. Osim toga, taj sud smatra, s jedne strane, da pravo na naknadu neimovinske štete treba proizlaziti iz prava na naknadu štete koja je pokrivena ugovorom o obveznom osiguranju i, s druge strane, da se zahtjevi K. Haasove temelje na pravu koje je izvedeno iz prava žrtve prometne nesreće jer je život V. Haasa bio zaštićen člankom 11. češkoga građanskog zakonika.

34. Neovisno o tim odredbama, Krajský súd v Prešove pita se o primjerenosti predmetne naknade s obzirom na pravo Unije, pri čemu pojašnjuje da iz odluka slovačkih sudova u tom području u pogledu slovačkih pravnih odredbi proizlaze suprotna stajališta. Dodaje da će odgovor Suda biti odlučujući za ocjenu regularnosti intervencije osiguravatelja u glavnom postupku, a stoga i za utvrđivanje je li odluka koja će se u navedenom postupku donijeti obvezujuća za to društvo.

35. U tim okolnostima Krajský súd v Prešove odlučio je prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li odredbe članka 1. prvog stavka [Treće direktive] u vezi s člankom 3. stavkom 1. [Prve direktive] tumačiti na način da im se protivi odredba nacionalnog prava (kao što je ona iz članka 4. slovačkog zakona [o obveznom osiguranju]^[18] i članka 6. češkog zakona [o obveznom osiguranju]), prema kojoj građanskopravna odgovornost u pogledu upotrebe motornog vozila ne pokriva neimovinsku štetu, izraženu u novčanom obliku, koju su pretrpjele preživjele bližnje osobe žrtve prometne nesreće prouzročene upotrebom motornog vozila?

2. Ako na prvo pitanje valja odgovoriti da se predmetna nacionalna odredba ne protivi pravu Unije, treba li odredbe članka 4. stavaka 1., 2. i 4. slovačkog zakona [o obveznom osiguranju] i članka 6. stavaka 1. do 3. češkog zakona [o obveznom osiguranju] tumačiti na način da ne sprečavaju nacionalni sud da u skladu s odredbama članka 1. prvog stavka [Treće direktive] u vezi s odredbama članka 3. stavka 1. [Prve direktive] preživjelim bližnjim osobama žrtava prometne nesreće prouzročene upotrebom motornog vozila, kao oštećenim osobama, prizna pravo na naknadu prouzročene neimovinske štete, također izražene u novčanom obliku?”

36. Pisana očitovanja Sudu su podnijele slovačka, njemačka i estonska vlada te Europska komisija¹⁹. Nije bila održana rasprava.

18 — U pojašnjenjima koja je naknadno podnio na zahtjev Suda, sud koji je uputio zahtjev naveo je da bi u glavnom postupku valjalo primijeniti materijalno pravo Češke Republike. O tom pitanju vidjeti t. 48. i sljedeće točke ovog mišljenja.

19 — Budući da su očitovanja K. Haasove podnesena izvan roka, nisu bila uložena u spis.

B – *Predmet Drozdovs*

37. Roditelji Vitālijsa Drozdovsa, rođenog 25. kolovoza 1995., preminuli su 14. veljače 2006. u prometnoj nesreći koja se dogodila u Rigi (Latvija). Budući da je bilo maloljetno, skrbništvo o djetetu preuzela je njegova baka, V. Balakireva (u daljnjem tekstu: skrbnica Vitālijsa Drozdovsa).

38. Nesreću je prouzročio vozač automobila koji je bio osiguran kod osiguravajućeg društva AAS Baltikums (u daljnjem tekstu: Baltikums). Kaznenom presudom potvrđenom u žalbenom postupku osuđen je na zatvorsku kaznu od šest godina te mu je vozačka dozvola oduzeta na pet godina²⁰.

39. Skrbnica Vitālijsa Drozdovsa obavijestila je 13. prosinca 2006. osiguravatelja o nesreći te ga je pozvala da nadoknadi štetu maloljetniku, osobito „neimovinsku” štetu procijenjenu na iznos od 200 000 LVL. Baltikums je 29. siječnja 2007. na temelju članka 7. latvijskog dekreta br. 331. za psihičke patnje djeteta²¹ isplatio naknadu u iznosu od 200 LVL, kao i naknadu u iznosu od 4 497,47 LVL za imovinsku štetu, iznos koji nije dio spora.

40. Navedena je skrbnica 13. rujna 2007. podnijela tužbu protiv Baltikumsa kojom je zahtijevala isplatu naknade u iznosu od 200 000 LVL za neimovinsku štetu koju je Vitālijs Drozdovs pretrpio zbog smrti svojih roditelja u ranoj dobi i koja se temeljila na članku 15. stavku 1. prvom podstavku, članku 19. stavku 2. trećem podstavku i članku 39. stavcima 1. i 6. latvijskog zakona o obveznom osiguranju, kao i na članku 1. stavku 2. Druge direktive.

41. Tužba i žalba koje je podnijela skrbnica Vitālijsa Drozdovsa odbačene su odlukom od 27. studenoga 2008., odnosno odlukom od 16. studenoga 2010. jer je Baltikums poštovao iznos utvrđen člankom 7. latvijskog zakona br. 331.

42. Navedena je skrbnica pred Augstākās tiesas Senāts podnijela žalbu u kasacijskom postupku radi ukidanja presude koju je donio žalbeni sud te radi vraćanja predmeta tom sudu na ponovno ispitivanje. Tvrdi da je taj sud pogrešno primijenio članak 15. stavak 1. prvi podstavak latvijskog zakona o obveznom osiguranju jer se ta odredba trebala tumačiti u skladu s, među ostalim, Prvom i Drugom direktivom. Naime, iz tih direktiva proizlazi da država članica ne može utvrditi granice naknade koje bi bile niže od minimalnih iznosa predviđenih pravom Unije. Iz toga slijedi da se članak 7. latvijskog dekreta br. 331. protivi granicama koje su utvrđene navedenom odredbom latvijskog zakona o obveznom osiguranju i navedenim direktivama koje taj zakon prenosi.

43. U tim okolnostima Augstākās tiesas Senāts odlučio je prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Uključuje li obvezna naknada tjelesne ozljede, koja je predviđena člankom 3. [Prve direktive] i [člankom 1. stavcima 1. i 2.][²²] [Druge direktive], i neimovinsku štetu?
2. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje, treba li članak 3. [Prve direktive] i [članak 1. stavke 1. i 2.][²³] [Druge direktive] tumačiti na način da se tim odredbama ne dozvoljava državama članicama da utvrđivanjem granice koja je znatno niža od granice odgovornosti osiguravatelja, utvrđene direktivama i nacionalnim zakonom, ograniče najviši iznos naknade neimovinske (nematerijalne) štete?”

20 — Pojašnjeno je da je prouzročitelj nesreće u trenutku nastanka činjenica vozio pod utjecajem alkohola i prekoračio dopuštenu brzinu te je, u vozilu koje nije imalo jednu zimsku gumu, opasno pretjecao.

21 — Odnosno 100 LVL za svaku preminulu osobu koja je uzdržavala zainteresiranu osobu.

22 — Sud koji je uputio zahtjev naveo je „članke 1. i 2.” („1. un 2.pantā”) Druge direktive. S obzirom na to da se pojam „tjelesne ozljede”, na koji se odnosi pitanje, navodi u članku 1., osobito u stavcima 1. i 2., a ne u članku 2. navedene direktive, tu je pogrešku u pisanju, prema mojem mišljenju, potrebno ispraviti navođenjem „članka 1. stavaka 1. i 2.”.

23 — *Idem*.

44. Pisana očitovanja Sudu podnijeli su skrbnica Vitālijsa Drozdovsa, Baltikums, latvijska, njemačka i litavska vlada te Komisija.

45. Na raspravi održanoj 20. ožujka 2013. zastupani su bili skrbnica Vitālijsa Drozdovsa, Baltikums, latvijska i njemačka vlada te Komisija.

IV – Analiza

A – Uvodna očitovanja o primjenjivom pravu

46. Utvrđivanje prava koje se primjenjuje na prekogranični spor faza je koja prethodi svakoj analizi u pogledu materijalnog prava. To je osobito važno u ovom slučaju s obzirom na razlike između zakonodavstava država članica u području naknade štete na temelju obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila²⁴.

47. To ne predstavlja problem u predmetu Drozdovs jer iz elemenata uloženi u spis ne proizlazi da bi međunarodni element mogao dovesti do povezivanja predmetne situacije s državom članicom različitom od Republike Latvije.

48. Suprotno tomu, taj se problem može javiti u predmetu Haasová s obzirom na činjenične okolnosti prometne nesreće koja je dovela do glavnog postupka o kojem odlučuje slovački sud. Naime, mjesto te nesreće nalazi se na području Češke Republike te je jedno od vozila koje je materijalno bilo uključeno u nesreću tamo i registrirano, dok ostale poveznice, odnosno mjesto registracije vozila u kojem se nalazila izravna žrtva, kao i državljanstvo i boravište predmetnih osoba, spor povezuju sa Slovačkom Republikom.

49. Člankom 28. stavcima 1. i 2. Uredbe (EZ) br. 864/2007²⁵ predviđa se da ta uredba ne utječe na primjenu međunarodne konvencije kojima se utvrđuju pravila u slučaju sukoba zakona za izvanugovorne obveze i čije su stranke prilikom donošenja jedna ili više država članica, dok ta uredba među državama članicama ima prednost pred konvencijama sklopljenima isključivo između dvije ili više država članica ako se odnose na područja uređena tim tekstom.

50. Što se tiče građanskopravne odgovornosti koja proizlazi iz prometne nesreće, kolizijska pravila sadržana u Haaškoj konvenciji iz 1971., koja su u trenutku donošenja navedene uredbe vezala države članice i treće države, moraju imati prednost pred odredbama te uredbe u svim državama koje su tu konvenciju ratificirale, što je osobito slučaj Slovačke Republike²⁶.

24 — Vidjeti osobito studije komparativnog prava koje navode Lambert-Faivre, Y., i Leveneur, L., *Droit des assurances*, Dalloz, Pariz, 12. izdanje, 2005., str. 511., bilješka 1.

25 — Uredba Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II”) (SL L 199, str. 40.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 73.).

26 — Navedenu konvenciju ratificirala je Čehoslovačka. Češka Republika i Slovačka Republika izjavile su 28. siječnja 1993. i 15. ožujka 1993. da se smatraju vezanima tom konvencijom, uključujući rezerve i izjave Čehoslovačke od 1. siječnja 1993., odnosno datuma raspada te države.

51. U skladu s člankom 3. Haaške konvencije iz 1971. mjerodavno pravo u tom području²⁷ načelno je unutarnje pravo države na čijem se području dogodila prometna nesreća. Tako slovački sud koji je uputio zahtjev u predmetu Haasová pravilno smatra da bi na temelju te odredbe trebalo izabrati češki zakon²⁸. Podsjećam da su odstupanja od primjene *lex loci delicti* u korist zakona države registracije vozila predviđena člankom 4. navedene konvencije. Osobito je u točki (d) navedenog članka predviđen primjer u kojem u nesreći sudjeluju različita vozila i u kojem su sva vozila registrirana u istoj državi. Međutim, taj potonji uvjet očito nije ispunjen u glavnom postupku²⁹.

52. Valja pojasniti da ta razmatranja u pogledu primjene češkog prava na izvanugovornu građanskopravnu odgovornost koja proizlazi iz predmetne nesreće ni na koji način ne dovode u pitanje utvrđivanje zakona kojim se trebaju urediti prava i obveze proizašle iz ugovora o automobilskom osiguranju u situaciji koja uključuje sukob zakona³⁰.

B – Uključivanje naknade neizravnoj žrtvi za neimovinsku štetu u području primjene obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila (prva pitanja u predmetima Haasová i Drozdovs)

53. Sud koji je uputio zahtjev svojim prvim prethodnim pitanjem u predmetu Haasová u biti pita Sud treba li članak 3. stavak 1. Prve direktive i članak 1. Treće direktive tumačiti na način da im se protivi odredba nacionalnog prava koja dovodi do toga da novčana naknada neimovinske štete, koju su pretrpjele preživjele bližnje osobe žrtve prometne nesreće motornim vozilom, nije pokrivena obveznim osiguranjem koje je ugovorila osoba kojoj je utvrđena građanskopravna odgovornost.

54. Slično je prvo prethodno pitanje postavljeno u predmetu Drozdovs s obzirom na to da je postavljeno u sličnom činjeničnom okviru³¹, iako navedene odredbe i upotrijebljeni izrazi nisu potpuno jednaki jer sud koji je uputio zahtjev želi znati treba li članak 3. Prve direktive i članak 1. stavke 1. i 2. Druge direktive tumačiti na način da obvezna naknada za tjelesne ozljede uključuje i neimovinsku štetu predviđenu nacionalnim pravom.

55. S obzirom na materijalnu sličnost tih pitanja, ona će se u ovome mišljenju razmatrati zajedno, iz čega proizlazi da će predloženo tumačenje kombinirati prethodno navedene odredbe Prve, Druge i Treće direktive.

27 — U članku 8. navedene konvencije navedena su područja obuhvaćena pravom koje je proglašeno primjenjivim, što osobito uključuje utvrđivanje uvjeta i dosega odgovornosti, postojanja naravi štete koja se može nadoknaditi, ustupa ili nasljeđivanja prava na naknadu i osoba koje imaju pravo na naknadu štete koju su osobno pretrpjele.

28 — Pojašnjavam da je slovački sud koji je uputio zahtjev, odnosno Krajský súd v Prešove, naveo da bi na temelju članka 3. Haaške konvencije iz 1971. valjalo primijeniti materijalno pravo Češke Republike s obzirom na to da su tjelesne ozljede nastale 7. kolovoza 2008. i u vezi s upotrebom motornog vozila na području Češke Republike.

29 — Naime, sud koji je uputio zahtjev pojasnio je da je vozilo kojim je prouzročena nesreća bilo registrirano u Slovačkoj, dok je vozilo s kojim se prvo vozilo sudarilo bilo registrirano u Češkoj Republici.

30 — Taj se zakon mora izabrati u skladu s člankom 7. Druge direktive Vijeća 88/357/EEZ od 22. lipnja 1988. o usklađivanju zakona i drugih propisa u odnosu na izravno osiguranje osim životnog osiguranja, koja propisuje odredbe kako bi se olakšalo učinkovito ostvarivanje slobode pružanja usluga i izmjeni Direktive 73/239/EEZ (SL L 172, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 9., str. 16.), ili, za ugovore sklopljene nakon 17. prosinca 2009., člankom 7. Uredbe (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) (SL L 177, str. 6.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 109.).

31 — Cilj je obaju glavnih postupaka naknada neimovinske štete koja je nastala zbog smrti u prometnoj nesreći, u predmetu Haasová, čovjeka čija supruga i kći traže naknadu takve štete i, u predmetu Drozdovs, para čije dijete podnosi isti zahtjev, pri čemu treba navesti da ti podnositelji zahtjeva nisu bili osobno uključeni u predmetnu nesreću.

56. Mišljenja koja su u tom pogledu iznijeta u očitovanjima podnesenima Sudu različita su. Skrbnica Vitālijsa Drozdovsa i Komisija smatraju da na temelju tih odredbi neimovinska šteta koju je pretrpjela osoba čiji je bližnji srodnik preminuo u prometnoj nesreći mora proizlaziti iz obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti predviđenog tim tekstovima, za razliku od mišljenja Baltikumsa i vlada koje su intervenirale, odnosno slovačke, njemačke i estonske vlade u predmetu Haasová te latvijske, njemačke i litavske vlade u predmetu Drozdovs.

57. Iako je određene elemente odgovora lako moguće izdvojiti iz sudske prakse koja će biti navedena u nastavku, dva su dijela problema koji je ovdje istaknut nova te ih, prema mojem mišljenju, treba ispitati odvojeno. Radi se, s jedne strane, o uključivanju neimovinske štete u sustav obveznog osiguranja predviđen navedenim direktivama i, s druge strane, o proširenju tog uključivanja na osobe koje same nisu sudjelovale u prometnoj nesreći zbog koje su pretrpjele takvu štetu.

1. Opća razmatranja koja se temelje na sudskoj praksi

58. Najprije navodim da se u ovim predmetima, prema mojem mišljenju, valja pozvati ne samo na sudsku praksu Suda Europske unije nego i na sudsku praksu Suda Europskog udruženja za slobodnu trgovinu³² (u daljnjem tekstu: Sud EFTA-e), čija se jedna presuda³³ (u daljnjem tekstu: presuda Suda EFTA-e, Nguyen), na koju se uvelike pozivaju stranke i intervenijenti u tim postupcima, odnosi na predmetnu problematiku³⁴.

59. Kao što je Sud već više puta istaknuo, u uvodnim izjavama Prve, Druge i Treće direktive navedeno je da je, radi realizacije zajedničkog tržišta, njihov cilj, s jedne strane³⁵, osigurati slobodno kretanje kako vozila koja se uobičajeno nalaze na području Unije tako i osoba koje putuju tim vozilima te, s druge strane³⁶, osigurati da žrtve nesreća prouzročenih tim vozilima uživaju usporedivo postupanje, bez obzira na mjesto na tom području gdje se nesreća dogodila³⁷.

60. Sud je iz tih tekstova zaključio da Prva direktiva, kako je pojašnjena i upotpunjena Drugom i Trećom direktivom, državama članicama nameće dužnost da osiguraju da građanskopravna odgovornost u pogledu upotrebe motornih vozila koja se uobičajeno nalaze na njihovu području bude pokrivena osiguranjem te određuje, između ostalog, vrste šteta i koje treće oštećene osobe to osiguranje treba pokrivati³⁸.

61. Ipak je podsjetio da se obveza da se osiguranjem od građanskopravne odgovornosti pokrije šteta koja je trećim osobama prouzročena motornim vozilima razlikuje od opsega naknade te štete na temelju građanskopravne odgovornosti osiguranika. Naime, dok je prva utvrđena i zajamčena propisima Unije, druga je u biti uređena nacionalnim pravom³⁹.

32 — U skladu s načelom homogenosti predviđenim pravom Europskoga gospodarskog prostora (EGP).

33 — Presuda Suda EFTA-e od 20. lipnja 2008., Celina Nguyen/The Norwegian State, E-8/07. Ta je presuda dostupna na internetskoj stranici www.eftacourt.lu. Sažetak navedene presude objavljen je u *Službenom listu Europske unije* (SL 2008, C 263, str. 4.).

34 — Navedena se presuda odnosi na tumačenje Sporazuma o Europskom gospodarskom prostoru od 2. svibnja 1992. (SL 1994, L 1, str. 3.) i osobito na uključivanje naknade neimovinske štete u područje primjene akata na koje se upućuje u Prilogu IX. tog sporazuma, odnosno Prve, Druge i Treće direktive koje se odnose na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila.

35 — Vidjeti konkretnije uvodne izjave 1. do 3. Prve direktive.

36 — Vidjeti uvodnu izjavu 5. Druge direktive i uvodnu izjavu 4. Treće direktive.

37 — Presuda od 30. lipnja 2005., Candolin i dr., C-537/03, Zb., str. I-5745., t. 17.), kao i gore navedena presuda Marques Almeida (t. 26. i sva navedena sudska praksa). Vidjeti također presudu Suda EFTA-e, Nguyen (t. 23. i navedena sudska praksa).

38 — Gore navedena presuda Marques Almeida (t. 27. i navedena sudska praksa).

39 — Gore navedena presuda Marques Almeida (t. 28. i navedena sudska praksa).

62. Sud je u tom pogledu već presudio da iz cilja Prve, Druge i Treće direktive, kao i iz njihova teksta, proizlazi da se one ne odnose na usklađivanje sustava građanskopravne odgovornosti država članica i da, u trenutačnom stanju prava Unije, države članice i dalje mogu slobodno utvrditi sustav građanskopravne odgovornosti koji se primjenjuje na odštetne zahtjeve koji proizlaze iz upotrebe vozila⁴⁰.

63. Pojasnio je da su države članice dužne osigurati da je građanskopravna odgovornost u pogledu upotrebe motornih vozila koja je utvrđena u skladu s primjenjivim nacionalnim pravom pokrivena osiguranjem u skladu s odredbama triju prethodno navedenih direktiva⁴¹.

64. Naposlijetku, iz sudske prakse Suda proizlazi da države članice moraju izvršavati svoje nadležnosti u tom području s obzirom na pravo Unije i da nacionalne odredbe kojima se uređuje naknada odštetnih zahtjeva koji proizlaze iz upotrebe vozila ne mogu Prvu, Drugu i Treću direktivu lišiti njihova korisnog učinka⁴².

65. Međutim, zbog razloga koji će biti navedeni u nastavku, navedene bi direktive, prema mojemu mišljenju, bile lišene korisnog učinka kada bi na pravo na naknadu štete kao što je ona u glavnim predmetima⁴³ utjecale nacionalne odredbe donesene u području osiguranja kojima se ograničava pokrivenost građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila. Suprotno tome, to ne bi bio slučaj kada bi predmetno pravo na naknadu bilo ograničeno odredbama povezanima s nacionalnim sustavom građanskopravne odgovornosti primjenjivim na automobilske prometne nesreće, a ne odredbama povezanima s osiguranjem⁴⁴.

2. Uključivanje neimovinske štete u sustav obveznog osiguranja predviđen Prvom, Drugom i Trećom direktivom

66. U gore navedenoj presudi Nguyen, Sudu EFTA-e postavljeno je pitanje koje se odnosi na usklađenost s Prvom, Drugom i Trećom direktivom nacionalnog zakonodavstva, u ovom slučaju norveškog⁴⁵, kojim se naknada neimovinske štete⁴⁶ („boli i patnje” ili „*pretium doloris*”) isključuje iz sustava obveznog osiguranja u unutarnjem pravu. Taj je sud navedene direktive tumačio na način da takvo isključivanje nije u skladu s tim tekstovima s obzirom na to da naknada za neimovinsku štetu predstavlja oblik građanskopravne odgovornosti⁴⁷.

67. Sud EFTA-e temeljio je tu odluku ne samo na općim razmatranjima koja se temelje na prethodno navedenim presedanima u sudskoj praksi, nego i na sljedećim razlozima, s kojima se slažem u svakom pogledu.

40 — Presuda od 14. rujna 2000., Mendes Ferreira i Delgado Correia Ferreira (C-348/98, Zb., str. I-6711., t. 23.), kao i gore navedena presuda Marques Almeida (t. 29. i navedena sudska praksa). Vidjeti također presudu Suda EFTA-e, Nguyen (t. 24.).

41 — Presuda od 19. travnja 2007., Farrell (C-356/05, Zb., str. I-3067., t. 33 i navedena sudska praksa), kao i gore navedena presuda Marques Almeida (t. 30. i navedena sudska praksa). Vidjeti također presudu Suda EFTA-e, Nguyen (t. 25.).

42 — Gore navedene presude Candolin i dr. (t. 27. i 28.), kao i Marques Almeida (t. 31. i navedena sudska praksa). Vidjeti također presudu Suda EFTA-e, Nguyen (t. 24.).

43 — Odnosno neimovinska šteta koju su pretrpjele osobe koje su neizravne žrtve prometne nesreće u kojoj je preminula bližnja osoba.

44 — Sud je u točki 34. i sljedećim točkama gore navedene presude Marques Almeida u tom pogledu ustanovio jasnu razliku te je utvrdio da nacionalno zakonodavstvo o kojemu je riječ u glavnom predmetu, kojim se uređuje naknada koju treba isplatiti na temelju građanskopravne odgovornosti osiguranika, nije neusklađeno s pravom Unije jer ne utječe na jamstvo, predviđeno tim pravom, da će ta odgovornost, utvrđena u skladu s primjenjivim nacionalnim pravom, biti pokrivena osiguranjem u skladu s Prvom, Drugom i Trećom direktivom.

45 — Presuda Suda EFTA-e, Nguyen (osobito t. 7. i 11.).

46 — U izvornom tekstu navedene presude, sastavljenom na engleskom jeziku, Sud EFTA-e kvalificirao je predmetnu štetu kao „non economic injury”, ali sam ja ipak izabrao tu drugu kvalifikaciju zbog neutralnije naravi i radi dosljednosti s prethodno navedenim.

47 — Presuda Suda EFTA-e, Nguyen (t. 29.).

68. Taj je Sud najprije pravilno primijetio da navedene direktive ne sadržavaju nijednu odredbu kojom bi se iz njihova područja primjene izričito isključila naknada neimovinske štete. U tom je smislu primijetio da se u članku 1. točki 2. Prve direktive, u kojem se definira pojam „oštećene osobe”, upućuje na „svak[u] osob[u] koja ima pravo na naknadu štete u vezi sa štetom ili ozljedom prouzročenom vozilima”. U članku 1. stavku 1. Druge direktive i članku 1. Treće direktive osobito se upućuje na „tjelesne ozljede”, ili „personal injuries” u engleskoj verziji⁴⁸, kako bi se definiralo ono što treba podlijegati obveznom osiguranju. Sud EFTA-e naveo je da prethodno navedena formulacija obuhvaća sve vrste šteta, neovisno o činjenici je li riječ o imovinskoj šteti ili neimovinskoj šteti, te stoga ne potvrđuje tezu prema kojoj ta potonja šteta ne ulazi u područje primjene tih direktiva⁴⁹.

69. Iz prethodno navedenog zaključio je da odredbe članka 3. stavka 1. Prve direktive u vezi s odredbama članka 1. stavka 1. i 2. Druge direktive i u vezi s odredbama članka 1. Treće direktive treba tumačiti na način da istovremeno obuhvaćaju imovinsku i neimovinsku štetu, uključujući psihičke boli i patnje. Drukčije tumačenje bilo bi u suprotnosti s ciljem navedenih direktiva, a to je osigurati slobodno kretanje i jamčiti žrtvama usporedivo postupanje bez obzira na to na kojem se području EGP-a dogodila nesreća⁵⁰.

70. Sud EFTA-e pravilno je dodao da naknada štete, poput one koja je predmet glavnog postupka, po svojoj naravi daje osobi pravo da primi naknadu od druge osobe te tako predstavlja oblik građanskopravne odgovornosti. Osim toga, iz prethodno navedene sudske prakse⁵¹ proizlazi da se predmetnim direktivama ne namjerava propisati donošenje određenih oblika odgovornosti, nego one zahtijevaju da svaka građanskopravna odgovornost u pogledu upotrebe motornog vozila bude pokrivena osiguranjem, pri čemu nije važno temelji li se ta odgovornost na krivnji ili riziku. Naime, svako drugo tumačenje lišilo bi članak 3. stavak 1. Prve direktive, kako je dopunjen i izmijenjen Drugom i Trećom direktivom, korisnog učinka, a to je zaštititi žrtve prometnih nesreća putem obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti⁵².

71. Prema mojem mišljenju, s obzirom na tekst i ciljeve te koristan učinak predmetnih direktiva, isto treba odgovoriti u pogledu pitanja postavljenih u predmetima Haasová i Drozdovs, tako da bi se presudilo da naknada neimovinske štete proizlazi iz sustava obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila, koji je predviđen Prvom, Drugom i Trećom direktivom.

72. Napominjem da se u predmetu Drozdovs sud koji je uputio zahtjev konkretnije pita može li obvezno osiguranje od „tjelesnih ozljeda”, koje se osobito zahtijeva člankom 1. Druge direktive, uključivati neimovinsku štetu. U tom pogledu ustrajem na činjenici da pojam „tjelesnih ozljeda”, koji se, među ostalim⁵³, upotrebljava u verziji na francuskom jeziku Druge i Treće direktive, ne može sam po sebi predstavljati prepreku širokom poimanju koje se ovdje predlaže.

48 — Ovdje ističem veliku razliku između francuske verzije tog izraza i njegove engleske verzije, odnosno jezika postupka Suda EFTA-e, pri čemu se prva verzija čini užom od druge.

49 — Presuda Suda EFTA-e, Nguyen (t. 26.).

50 — *Ibid.* (t. 27.).

51 — Sud EFTA-e u tom pogledu osobito upućuje na gore navedenu presudu Mendes Ferreira i Delgado Correia Ferreira, kao i na rješenje od 24. srpnja 2003., *Messejana Viegas* (C-166/02, Zb., str. I-7871., t. 21. i 22.).

52 — Presuda Suda EFTA-e, Nguyen (t. 28.).

53 — Vidjeti također grčku („σωματικές βλάβες”), španjolsku („daños corporales”), nizozemsku („lichamelijk letsel”) i portugalsku verziju („danos corporais”).

73. Naime, izraz koji se upotrebljava u više drugih verzija⁵⁴ prema mojem mišljenju omogućuje upućivanje na širi pojam, koji ne obuhvaća samo tjelesne povrede, odnosno povrede fizičkog integriteta žrtve, već i svaku štetu koja ima „osobni” karakter, drugim riječima, neimovinski, što uključuje kako fizičke tako i psihičke patnje⁵⁵. Čini mi se da to proizlazi, s jedne strane, iz razlike, osobito u članku 1. Druge direktive, između te vrste štete i „imovinske štete”, odnosno štete povezane s imovinom zainteresirane osobe⁵⁶, i, s druge strane, iz nastojanja da se ojača zaštita žrtava, koje je jasno obilježilo razvoj navedenog članka⁵⁷.

74. Relativno je jednostavno dati prvi dio odgovora, pod uvjetom da, kako ja to predlažem, Sud prihvati slijediti okvir utvrđen njegovom ranijom sudskom praksom te se složi s obrazloženjem koje je usporedno iznio Sud EFTA-e u svojoj gore navedenoj presudi Nguyen.

75. Međutim, čak i ako, prema mojemu mišljenju, iz tih presedana u sudskoj praksi proizlazi da odredbe predmetnih direktiva treba tumačiti na način da obvezno osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila, koje one predviđaju, mora pokrivati neimovinsku štetu koju je pretrpjela osoba koja je sudjelovala u prometnoj nesreći, kao što je to bio slučaju u predmetu u kojem je donesena navedena presuda⁵⁸, tek treba utvrditi vrijedi li taj pristup i za žrtve koje nisu izravno pogođene, kao što je to slučaj u sporovima koji su doveli do predmeta Haasová i Drozdovs.

3. Proširenje uključivanja neimovinske štete na neizravne žrtve prometne nesreće

76. Neimovinsku štetu na koju se pozivaju tužitelji u glavnim postupcima pretrpjele su osobe koje same nisu sudjelovale u predmetnim nesrećama, odnosno, u predmetu Haasová, supruga i kći muškarca koji je izravna žrtva prometne nesreće i, u predmetu Drozdovs, dijete supružnika koje su izravne žrtve prometne nesreće. Smrt pojedinca, osobito u takvim okolnostima, sigurno dovodi do poremećaja u načinu života i emocionalnoj ravnoteži osoba s kojima je taj pojedinac bio stvarno blizak. Kako bi se utvrdilo može li takva šteta proizlaziti iz odredbi direktiva na koje se odnose prethodna pitanja, prema mojem mišljenju, valja prenijeti čimbenike ocjene koji su prethodno uzeti u obzir, slijedeći tumačenje koje je istovremeno doslovno, teleološko i utemeljeno na korisnom učinku tih odredbi.

77. Kao prvo, na temelju analize teksta relevantnih odredbi naknadu predmetne štete nije moguće isključiti iz područja primjene pokriva osiguranjem od građanskopravne odgovornosti predviđenim Prvom, Drugom i Trećom direktivom. Naime, definicija „oštećene osobe” iz članka 1. točke 2. Prve direktive dovoljno je široka da obuhvati neizravne žrtve, uz jedini uvjet da imaju „pravo na naknadu štete u vezi sa štetom ili ozljedom prouzročenom vozilima”, na temelju primjenjivih pravila nacionalnog prava.

54 — Vidjeti osobito izraze „personskade”, „Personenschäden”, „personal injury”, „danni alle persone”, „henkilövahingot” i „personskador” koji se redom upotrebljavaju u danskoj, njemačkoj, engleskoj, talijanskoj, finskoj i švedskoj verziji.

55 — Nadalje, ova se terminologija ne shvaća ograničeno, čak ni u francuskom pravu, jer se „neimovinska šteta neizravnih žrtava u slučaju smrti izravne žrtve” nalazi među „tjelesnim ozljedama neizravnih žrtava” (moje isticanje) u nomenklaturi tjelesnih ozljeda iz srpnja 2005. koja je predložena u izvješću radne skupine zadužene za njezinu izradu pod vodstvom J.-P. Dintilhaca (izvješće dostupno na internetskoj stranici Documentation française: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/064000217/0000.pdf>).

56 — Analiza nastanka Druge direktive pokazuje da se dihotomija utvrđena između imovinskih šteta i tjelesnih ozljeda nije nalazila u prvotnom prijedlogu Komisije, podnesenom 7. kolovoza 1980. (SL C 214, str. 9.), u kojem su one bile podvrgnute istom sustavu, nego je proizašla iz mišljenja Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora, izrađenog 25. i 26. veljače 1981. (SL C 138, str. 15., t. 2.2.), koji je istaknuo da naknada za tjelesne ozljede predstavlja „veći društveni interes” od naknade imovinske štete.

57 — Vidjeti t. 91. ovog mišljenja.

58 — U presudi Suda EFTA-e, Nguyen (t. 2.), navedeno je da je žaliteljica izgubila supruga i dvoje djece u prometnoj nesreći i da je imala tek lakše tjelesne ozljede, ali je nakon nesreće trpjela psihičke boli.

78. Istina je da se, odstupanjem od terminologije upotrijebljene u prethodnim tekstovima⁵⁹, članak 1. Treće direktive odnosi na „tjelesne ozljede svih putnika osim vozača”, što bi moglo navesti na pomisao da osoba koja nije sudjelovala u nesreći ne bi trebala biti pokrivena obveznim osiguranjem od građanskopravne odgovornosti. Ipak, tu odredbu treba tumačiti s obzirom na četvrtu i petu uvodnu izjavu navedene direktive, iz kojih proizlazi da se žrtve na koje se odnose pravila zaštite iz prava Unije ne svode na putnike, koji su, čini se, tek posebna kategorija svih trećih osoba pokrivenih osiguranjem vlasnika vozila kojim je prouzročena nesreća⁶⁰. Cilj je navedenog članka pojasniti područje primjene *ratione personae* jamstva koje se nudi obveznim osiguranjem, a nipošto ograničiti to područje na tako određene putnike⁶¹. Tu analizu potkrepljuje razvoj u tom području⁶².

79. Kao drugo, pokriće neimovinske štete osoba koje su neizravno oštećene u prometnoj nesreći osiguranjem od građanskopravne odgovornosti nameće se s obzirom na ciljeve Prve, Druge i Treće direktive, a to su potaknuti slobodno kretanje te jamčiti žrtvama usporedivo postupanje bez obzira na to u kojoj se državi članici dogodila nesreća koja im je nanijela štetu⁶³. Kada bi se članak 3. stavak 1. Prve direktive, članak 1. stavci 1. i 2. Druge direktive i članak 1. Treće direktive tumačili drugačije, na te bi se osobe primjenjivale promjene pravila iz nacionalnog prava u području osiguranja, čiji sadržaj može varirati ovisno o mjestu nesreće zbog usklađivanja koje se nameće pravom Unije.

80. Kao treće, iz prethodno navedene ustaljene sudske prakse⁶⁴ proizlazi da, iako se Prvom, Drugom i Trećom direktivom ne nastoje uskladiti sustavi građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila koji su na snazi u državama članicama, one im ipak nalažu da osiguraju da građanskopravna odgovornost, koja se primjenjuje ovisno o njihovu nacionalnom pravu, bude pokrivena osiguranjem u skladu s odredbama navedenih direktiva. Iz toga slijedi da se, ako je pravo na naknadu štete stečeno na temelju građanskopravne odgovornosti osiguranika na temelju primjenjivog nacionalnog prava⁶⁵, mora primijeniti pokriće obveznim osiguranjem od građanskopravne odgovornosti koje je predviđeno navedenim direktivama.

81. Primjećujem da se pravo na naknadu neimovinske štete prouzročene gubitkom bliske osobe u prometnoj nesreći priznaje u pravnim porecima brojnih država članica⁶⁶, iako lakoća pristupa tom pravu varira jer neke od njih takvu mogućnost naknade nude samo u izvanrednim okolnostima⁶⁷, dok neke predviđaju olakšani teret dokazivanja⁶⁸. Budući da zakonodavci država članica imaju zadržanu

59 — Izraz „putnik” nije naveden ni u Prvoj ni u Drugoj direktivi.

60 — Četvrtom se uvodnom izjavom Treće direktive u zaštitu koju nudi pravo Unije uključuju sve „žrtve prometnih nesreća”. U petoj uvodnoj izjavi iste direktive, riječi „osobito” i „posebno” ističu da se putnici motornih vozila smatraju „kategorijom”, među ostalim, „potencijalnih žrtava” jer je tim putnicima potrebno pridati posebnu pažnju zbog njihove ranjivosti.

61 — U svojem mišljenju od 26. travnja 1989. o prijedlogu Treće direktive (SL C 159, str. 7.), Europski gospodarski i socijalni odbor naveo je u točki 1.2. da bi putnici trebali biti pokriveni osiguranjem od građanskopravne odgovornosti jer tada to u nekim državama članicama nije bilo obavezno.

62 — Osobito je u članku 1.a Treće direktive, koji je u tu direktivu umetnut Direktivom 2005/14, pojašnjeno da su ostale kategorije žrtava, kao što su pješaci, biciklisti i drugi korisnici ceste bez motornih vozila, također pokrivena kada „u skladu s nacionalnim građanskim pravom imaju pravo na naknadu”.

63 — Vidjeti prethodno navedenu ustaljenu sudsku praksu, osobito gore navedenu presudu Marques Almeida (t. 26.), u kojoj se upućuje na uvodne izjave navedenih direktiva.

64 — Vidjeti t. 59. i sljedeće točke ovog mišljenja.

65 — Pri tome valja podsjetiti da nacionalno pravo, a ne pravo Unije, utvrđuje pravo žrtve na naknadu na temelju građanskopravne odgovornosti osiguranika, kao i opseg tog prava (vidjeti osobito gore navedenu presudu Marques Almeida, t. 35.).

66 — To je osobito slučaj u Bugarskoj, Njemačkoj, Estoniji, Irskoj, Španjolskoj, Francuskoj, Italiji, Cipru, Latviji, Poljskoj, Sloveniji, Švedskoj i Ujedinjenoj Kraljevini.

67 — U Njemačkoj se šteta može nadoknaditi samo ako premašuje „normalne” reakcije i nepogodnosti koje su posljedica smrti u tim okolnostima. U Estoniji je naknada opravdana ponajprije kada je bližnja osoba svjedočila nesreći. U Ujedinjenoj Kraljevini, sudskom su praksom postavljeni kumulativni uvjeti, odnosno duševna bolest uzrokovana šokom, postojanje emocionalnog odnosa sa žrtvom, blizina korisnika naknade nesreći i šok uzrokovan vlastitim prisustvom nesreći.

68 — U Švicarskoj, neizravna žrtva u godini nakon smrti bližnjeg srodnika automatski prima naknadu. Nakon godine dana mora dokazati trajniju patnju podnošenjem liječničkih potvrda.

nadležnost u području građanskopravne odgovornosti, iz toga proizlazi da je na njima da odrede priznaje li se u načelu pravo na naknadu takve štete i ako da, pod kojim uvjetima. Iz njihove ocjene osobito proizlazi pitanje radi li se o pravu koje žrtvi pripada posredno ili o pravu koje je izvedeno iz prava preminule osobe.

82. Međutim, u skladu sa sudskom praksom⁶⁹, države članice moraju izvršavati tu nadležnost na način kojim se poštuje pravo Unije i kojim se osobito štiti korisni učinak Prve, Druge i Treće direktive. Međutim, taj bi učinak, prema mojem mišljenju, bio znatno povrijeđen kada bi se dopustilo da neizravne žrtve prometnih nesreća, poput onih na koje se odnose glavni postupci, ne budu zaštićene obveznim osiguranjem od građanskopravne odgovornosti, dok je odgovornost osiguranika prema njima jasno utvrđena.

83. S obzirom na sva ta razmatranja, Sudu predlažem da odgovori da članak 3. stavak 1. Prve direktive, članak 1. stavke 1. i 2. Druge direktive i članak 1. Treće direktive treba tumačiti na način da takva naknada, ako je u skladu s primjenjivim nacionalnim pravom, građanskopravna odgovornost osiguranika utvrđena na temelju neimovinske štete koju je pretrpjela osoba čiji je bližnji srodnik preminuo u prometnoj nesreći motornim vozilima, ona mora biti pokrivena sustavom obveznog osiguranja koji predviđaju te direktive.

C – Nemogućnost država članica da utvrde najviše iznose naknade na temelju osiguranja koji su niži od minimalnih iznosa jamstva predviđenih pravom Unije (drugo pitanje u predmetu Drozdovs)

1. Sadržaj prethodnog pitanja

84. Sud koji je uputio zahtjev u predmetu Drozdovs podredno postavlja drugo prethodno pitanje ako Sud na njegovo prvo pitanje odgovori potvrdno, odnosno, na način da obvezno osiguranje od građanskopravne odgovornosti, predviđeno člankom 3. Prve direktive i člankom 1. stavcima 1. i 2. Druge direktive, uključuje i naknadu neimovinske štete kao što je ona na koju se poziva tužitelj u glavnom postupku.

85. Sud koji je uputio zahtjev u biti se pita protivi li se prethodno navedenim člancima nacionalno pravno pravilo kojim se, na temelju naknade osiguravatelja za neimovinsku štetu, predviđa najviši iznos koji je znatno niži, s jedne strane, od minimalnih granica obvezno osiguranog iznosa koje su propisane Drugom direktivom i, s druge strane, od granica odgovornosti osiguravatelja koje su utvrđene nacionalnim zakonom.

86. Naime, iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da se pitanjem poziva Sud da odluči o dopuštenosti gornje granice naknade neimovinske štete kao što je ona koju je pretrpio Vitālijs Drozdovs, koja je predviđena člankom 7. Latvijskog dekreta br. 331.⁷⁰, ne samo s obzirom na minimalne iznose jamstva utvrđene člankom 1. stavkom 2. Druge direktive⁷¹, nego i s obzirom na iznos utvrđen člankom 15. stavkom 1. prvim podstavkom latvijskog zakona o obveznom osiguranju⁷², kojim je, među ostalim, prenesena ta direktiva.

69 — Vidjeti osobito gore navedenu presudu Marques Almeida (t. 31. i navedena sudska praksa).

70 — Navedenim se člankom predviđa da fiksni iznos naknade koji osiguravatelj isplaćuje za psihičke boli i patnje, osobito zbog smrti osobe o kojoj pojedinac ovisi, iznosi 100 LVL, odnosno oko 143 eura po podnositelju zahtjeva i po preminuloj osobi.

71 — Predmetni iznosi, navedeni u točki 13. ovog mišljenja, sada se navode u članku 9. Direktive 2009/103.

72 — Tim je zakonom granica u okviru koje se, na temelju naknade osobne štete, može utvrditi odgovornost osiguravatelja utvrđena na 250 000 LVL, odnosno oko 357 283 eura.

87. U tom potonjem dijelu zahtjeva za prethodnu odluku ponovljeni su žalbeni razlozi koje je u kasacijskom postupku podnijela skrbnica Vitālijsa Drozdovsa, koja osobito tvrdi da je granica naknade predviđena Latvijskim dekretom br. 331. niska i u suprotnosti s odredbama latvijskog zakona o obveznom osiguranju, čija je provedba bila predmet navedenog dekreta⁷³. Međutim, Sud nije nadležan odlučiti o ustavnosti ili zakonitosti unutarnjih pravnih pravila, a osobito nije nadležan utvrditi jesu li nacionalne odredbe propisa u skladu s nacionalnim odredbama zakona. Taj aspekt pitanja stoga neće biti ispitan.

2. Obvezujuća narav minimalnih iznosa pokrića građanskopravne odgovornosti utvrđenih Drugom direktivom

88. Skrbnica Vitālijsa Drozdovsa i Komisija smatraju da članak 3. Prve direktive i članak 1. Druge direktive sprečavaju državu članicu da naknadu neimovinske štete na temelju obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti ograniči na iznos koji je niži od granice odgovornosti osiguravatelja utvrđene tim tekstovima. Najprije ističem da se zbog razloga u nastavku slažem s tim stajalištem.

89. Izvor, nastanak i razvoj tih odredbi prava Unije na koje se odnosi drugo pitanje koje je postavio Augstākās tiesas Senāts sadržavaju puno podataka za njihovo tumačenje.

90. Kao što je Sud već istaknuo, prvotnom verzijom članka 3. stavka 1. *in fine* Prve direktive prepušta se državama članicama da utvrde pokrivene štete kao i uvjete obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti.⁷⁴ U skladu s uvodnom izjavom 3. Druge direktive, člankom 1. Druge direktive u području građanskopravne odgovornosti propisano je obvezno pokriće imovinske štete i tjelesne ozljede do utvrđenih iznosa kako bi se smanjile razlike koje postoje u pogledu opsega obveze osiguranja među zakonodavstvima država članica, pri čemu ti najmanji iznosi žrtvama prometnih nesreća jamče minimalnu razinu zaštite⁷⁵.

91. Iz ispitivanja akata na temelju kojih je donesena Druga direktiva proizlazi da je njezin članak 1. stavak 2., kojim se utvrđuju ti minimalni iznosi jamstva, bio jedna od odredbi koje su u prvotnom zakonodavnom postupku bile najčešće mijenjane⁷⁶. Isto je vrijedilo pri uzastopnim revizijama navedene direktive⁷⁷, pri čemu smatram da valja uzeti u obzir te kasnije tekstove⁷⁸ na temelju smjera koji odražavaju, iako se njihove odredbe ne primjenjuju *ratione temporis* u predmetu Drozdovs. Iz svih tih elemenata proizlazi da je članku 1. Druge direktive europski zakonodavac pridao posebnu pažnju. Osim toga, razvoj te odredbe u smjeru postupnog jačanja zahtjeva koji su u njoj utvrđeni svjedoči o sve većoj želji da se zaštite žrtve. Naime, kao što je zakonodavac to izričito istaknuo, „obveza država članica da jamče osigurateljno pokriće barem za određene minimalne iznose predstavlja važan element” za postizanje tog cilja⁷⁹.

73 — Naime, člankom 19. stavkom 3. latvijskog zakona o obveznom osiguranju predviđalo se da iznos i način izračuna naknade osiguravatelja za imovinsku i neimovinsku štetu nanесenu osobama utvrđuje Vijeće ministara.

74 — Presuda od 28. ožujka 1996., Ruiz Bernáldez (C-129/94, Zb., str. I-1829., t. 15.).

75 — Vidjeti gore navedenu presudu Mendes Ferreira i Delgado Correia Ferreira (t. 26.), kao i t. 8. i 9. mišljenja nezavisnog odvjetnika Cosmasa u predmetu u kojem je donesena ta presuda.

76 — To proizlazi iz usporedbe između prethodno navedenog prvotnog prijedloga Komisije od 7. kolovoza 1980., prethodno navedenog mišljenja Gospodarskog i socijalnog odbora od 25. i 26. veljače 1981., predloženih izmjena Europskog parlamenta 14. listopada 1981. (SL C 287, str. 44.) i izmjene tog prijedloga koju je Komisija podnijela 3. ožujka 1982. (SL C 78, str. 17.).

77 — Ti su iznosi prilikom donošenja Direktive 2005/14 povećani te je dodana klauzula o periodičnoj reviziji kako bi se izbjeglo smanjenje minimalnog iznosa pokrića. Vidjeti također članak 9. Direktive 2009/103 i Obavijest Komisije o prilagodbi određenih iznosa utvrđenih u Direktivi 2009/103 (SL 2010, C 332, str. 1.).

78 — Sud je također slijedio taj pristup, osobito u presudi od 17. ožujka 2011., Carvalho Ferreira Santos (C-484/09, Zb., str. I-1821., t. 45.).

79 — Vidjeti uvodnu izjavu 10. Direktive 2005/14 i uvodnu izjavu 12. Direktive 2009/103.

92. Slijedeći taj pristup, Sud je jasno presudio da se članku 1. stavku 2. Druge direktive protiv nacionalno zakonodavstvo kojim se predviđaju minimalni iznosi naknade koji su niži od minimalnih iznosa jamstva utvrđenih navedenih člankom⁸⁰.

93. Da bi obrazložio odluke donesene u tom smislu, presudio je, kao što sam već podsjetio u okviru odgovora na prva prethodna pitanja, da su države članice dužne osigurati da je građanskopravna odgovornost, koja se, u skladu s nacionalnim pravom predmetne države članice, primjenjuje na nesreće proizašle iz upotrebe motornih vozila, pokrivena osiguranjem u skladu s odredbama Prve, Druge i Treće direktive. Budući da države članice moraju izvršiti svoju nadležnost u tom području s obzirom na pravo Unije, to osobito znači da pokriće osiguranjem od građanskopravne odgovornosti poštuje minimalne iznose jamstva utvrđene Drugom direktivom, a stoga i da nijedno nacionalno zakonodavstvo utvrđivanjem nižih minimalnih iznosa naknade ne može ograničiti zaštitu koja iz toga proizlazi⁸¹.

94. Sud je dodao da bi, [s]vako drugo tumačenje lišilo članak 3. stavak 1. Prve direktive i članak 1. stavak 2. Druge direktive njihova korisnog učinka. Naime, taj bi učinak, odnosno zaštita žrtava prometnih nesreća putem obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti, bio ugrožen kada bi pokriće te odgovornosti osiguranjem bilo prepušteno diskreciji nacionalnog zakonodavca⁸².

95. Sva je ta razmatranja, prema mojemu mišljenju, moguće prenijeti na odredbe kao što su one navedene u Latvijskom dekretu br. 331., kojima se utvrđuje preniska gornja granica jamstva, osobito za neimovinsku štetu zbog smrti osobe o kojoj pojedinac ovisi, s obzirom na to da poštovanje svrhe i korisnog učinka tih odredbi podrazumijeva osiguravanje dostatne naknade žrtvama prometne nesreće bez obzira na državu članicu u kojoj se nesreća dogodila⁸³. Stoga na drugo pitanje koje je postavio Augstākās tiesas Senāts treba odgovoriti potvrdno.

96. Pojašnjavam da, prema mojemu mišljenju, nije odlučujuće je li preniska razina, upotrijebljena u nacionalnom pravu, malo niža od granice odgovornosti osiguravatelja utvrđene direktivama ili znatno niža od nje, kao što taj sud to navodi u svojem prethodnom pitanju⁸⁴. Za to da nacionalno pravno pravilo nije u skladu s tim zahtjevima prava Unije, dovoljno je da minimalna razina pokrića nije postignuta. Suprotno tome, rezervom navedenom na početku članka 1. stavka 2. Druge direktive⁸⁵ dozvoljava se državama članicama da prekorače predviđene najmanje iznose pokrića, pri čemu te države mogu zahtijevati neograničeno jamstvo ili utvrditi iznose do kojih je osiguranje obvezno, pri čemu je jedini zahtjev da ti iznosi nisu niži od navedenih najmanjih iznosa⁸⁶.

80 — Vidjeti gore navedenu presudu Mendes Ferreira i Delgado Correia Ferreira (t. 41.) kao i gore navedeno rješenje Messejana Viegas (t. 20.) u pogledu portugalskog zakonodavstva kojim se utvrđuju takvi iznosi kada, ako vozač vozila kojim je prouzročena nesreća nije krivac, nastane samo građanskopravna odgovornost za rizik.

81 — Sud je istaknuo da je zakonodavac Zajednice namjeravao zahtijevati pokriće svake građanskopravne odgovornosti koja proizlazi iz upotrebe motornih vozila, iako države članice i dalje slobodno utvrđuju sustav građanskopravne odgovornosti koji se temelji na krivnji ili riziku i koji se primjenjuje na povezane nesreće. Vidjeti gore navedenu presudu Mendes Ferreira i Delgado Correia Ferreira (t. 29. i 40.), kao i gore navedeno rješenje Messejana Viegas (t. 21.).

82 — Gore navedeno rješenje Messejana Viegas (t. 22.). Vidjeti također točku 48. mišljenja nezavisnog odvjetnika Cosmasa u predmetu u kojem je donesena gore navedena presuda Mendes Ferreira i Delgado Correia Ferreira.

83 — Ističem da minimalni iznosi jamstva predviđeni predmetnim direktivama mogu dovesti do određenog *de facto* usklađivanja pravila o građanskopravnoj odgovornosti primjenjivih u državama članicama jer one mogu biti sklone prilagodbi svojih zakonodavstava u tom području, iako u tom pogledu nisu vezane nijednom pravnom obvezom u trenutačnom stanju prava Unije (vidjeti Heiss, H., „Motor vehicle liability insurance between the European directives and national tort law”, *Over grenzen: liber amicorum Herman Cousy*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011., str. 127. do 136., i osobito str. 133.).

84 — Ta se problematika ne smije zamijeniti s ispitivanjem proporcionalnosti koje je Sud proveo u pogledu nacionalnih zakonodavstava kojima se žrtvi koja je pretrpjela štetu, isključivo na temelju njezina doprinosa nastanku te štete, uskraćuje ili neproporcionalno ograničava pravo na naknadu na temelju obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti (vidjeti osobito gore navedenu presudu Marques Almeida, t. 30. i sljedeće točke, kao i rješenje od 21. ožujka 2013., Rodrigues Esteves, C-486/11, t. 26. i sljedeće točke).

85 — Odnosno „[n]e dovodeći u pitanje bilo kakva viša jamstva koja države članice mogu propisati”.

86 — To proizlazi iz pripremnih radova u pogledu te odredbe (vidjeti osobito prethodno navedeni prvotni prijedlog i mišljenje Gospodarskog i socijalnog odbora (t. 2.1. i 2.2.)).

97. S obzirom na rizik nejasnosti, koji je vidljiv s obzirom na očitovanja podnesena Sudu, htio bih pojasniti da, prema mojemu mišljenju, s pravom Unije nije neusklađeno ograničenje iznosa jamstva kao takvo⁸⁷, nego činjenica da država članica gornju granicu naknade utvrđuje na razini nižoj od minimalnih iznosa utvrđenih predmetnim direktivama.

98. Točno je da, prema prethodno navedenoj ustaljenoj sudskoj praksi, svaka građanskopravna odgovornost u pogledu upotrebe motornih vozila predviđena nacionalnim pravim poretom mora biti pokrivena osiguranjem. Međutim, prema mojemu mišljenju, to se načelo treba razumjeti samo na način da nacionalno pravno pravilo u pogledu osiguranja iz pokrića ne može isključiti određene vrste štete ili određene kategorije oštećenih osoba ako se žrtve mogu pozvati na građanskopravnu odgovornost osiguranika kako bi na temelju toga dobile naknadu. Odluka europskog zakonodavca o tomu da se uvedu razine jamstva koje iznose „najmanje” kao i iznosi predviđeni predmetnim direktivama ima smisla samo ako se priznalo da te direktive, suprotno tomu, omogućuju državama članicama da utvrde više gornje granice i da stoga građanskopravna odgovornost koja prekoračuje te nacionalne gornje granice nije pokrivena obveznim osiguranjem⁸⁸. Stoga pravni poreci država članica, u kojima opće zakonodavstvo koje se primjenjuje na građanskopravnu odgovornost ne sadržava gornje granice naknade, ipak mogu ograničiti pokriće te naknade obveznim osiguranjem na način da uvedu gornje granice koje prekoračuju najmanje iznose predviđene navedenim direktivama.

3. Posljedice predloženog odgovora

99. U obrazloženju svojeg zahtjeva, Augstākās tiesas Senāts ustraje na važnosti pronalaska ravnoteže između navedenih interesa. Taj sud ističe da se interes žrtava, odnosno dobivanje naknade za štetu koja najviše pokriva njihovu štetu, razlikuje od interesa vlasnika vozila kojim je prouzročena nesreća, odnosno plaćanja najmanje moguće premije obveznog osiguranja, kao i od cilja osiguravatelja, odnosno stjecanja dohotka koji uvelike ovisi o odnosu između primljenih premija i naknada isplaćenih zbog nesreća⁸⁹. Smatra da pomirenje tih različitih interesa pretpostavlja jasnu definiciju granica jamstva osiguravatelja kako bi navedeni vlasnik mogao ugovoriti osiguranje po cijeni koja nije previsoka⁹⁰ i kako bi žrtva stoga doista primila naknadu predviđenu u pogledu njezine štete.

100. Latvijska i litavska vlada slažu se s tim stajalištem. Dodaju da bi utvrđivanje takvih granica zakonom također predstavljalo prednost osiguranja pravne sigurnosti, dok bi visoke naknade zbog neimovinske štete u slučaju nesreća u koje je uključeno više osoba mogle utjecati na pravednu raspodjelu raspoloživih ograničenih iznosa⁹¹. Iz toga zaključuju da bi primjena granica predviđenih člankom 1. Druge direktive na neimovinsku štetu dovelo do poteškoća u pogledu učinkovitosti predmetnog sustava osiguranja od građanskopravne odgovornosti.

101. Istina je da bi, *a priori*, na funkcioniranje europskog tržišta osiguranja mogla utjecati obveza osiguravatelja da u širem smislu i na višoj razini pokriju štete u pogledu vozila koja se uobičajeno nalaze na području država članica, što bi moglo dovesti do povećanja premija koje plaćaju osiguranici.

87 — Kao što se čini da smatra sud koji je uputio zahtjev (vidjeti točku 8.1. *in fine* njegove odluke).

88 — Vidjeti gore navedenu presudu Marques Almeida (t. 30. kao i navedena sudska praksa), u kojoj je Sud utvrdio da su „države članice dužne osigurati da je građanskopravna odgovornost u pogledu upotrebe motornih vozila koja je primjenjiva u skladu s nacionalnim pravom pokrivena osiguranjem u skladu s odredbama triju prethodno navedenih direktiva” (moje isticanje).

89 — Vidjeti t. 8.2. odluke kojom se upućuje prethodno pitanje.

90 — U tom se pogledu poziva na točke 77. i 78. presude od 28. travnja 2009., Komisija/Italija (C-518/06, Zb., str. I-3491.).

91 — Primjećujem da bi navedeni rizik zapravo mogao biti isti u pogledu imovinske štete.

102. Međutim, primjećujem da je Gospodarski i socijalni odbor od samog početka predvidio „probleme koji će u određenim državama nastati zbog utvrđivanja tih minimalnih iznosa (osobito povećanje postojećih premija osiguranja)”, ali je, prema mojemu mišljenju, pravilno smatrao da se radi o „naporu koji je nužno poduzeti da bi se ostvario postavljeni cilj, odnosno bolja zaštita žrtava” te je stoga podržao prijedlog za uvođenje minimalnih iznosa jamstva⁹². Kako bi se uzela u obzir početna situacija određenih država članica u pogledu navedenih iznosa, Druga direktiva sadržava prijelazne mjere za postupnu provedbu povezanih odredbi u tim državama članicama⁹³.

103. Nadalje, praksa pokazuje da široko shvaćanje područja djelovanja obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti nema nužno tako značajne posljedice kao posljedice očekivane na razini premija osiguranja⁹⁴. Tako u Bugarskoj, nedavna izmjena zakona o iznosima koje pokriva navedeno osiguranje, koje uključuje naknadu neimovinske štete⁹⁵, nije značajno utjecala na pripadajuće premije⁹⁶. Jednako bi tako u Švedskoj, nakon pripremnih akata koji su doveli do uvođenja u zakonodavstvo prava na naknadu za tjelesne ozljede u slučaju smrti bliske osobe u prometnoj nesreći⁹⁷, ta reforma trebala imati tek marginalni učinak na troškove osiguravajućih društava, a time i na premije osiguranja, koje bi trebale porasti tek od 1 do 1,5 %, ili čak manje⁹⁸.

104. Osim toga, čini mi se da bojazni koje su izrazile vlade koje su intervenirale u ovom predmetu nisu opravdane jer, podsjećam, prema mojemu mišljenju, državama članicama nije zabranjeno utvrditi gornje granice kako jamstvo koje duguju osiguravatelji ne bi bilo neograničeno s obzirom na to da jedini zahtjev koji proizlazi iz članka 1. Druge direktive jest da se ta gornja granica utvrdi na razini višoj od minimalnih iznosa predviđenih tim člankom.

105. S obzirom na sve te elemente, prema mojemu mišljenju, na drugo pitanje postavljeno u predmetu Drozdovs valja odgovoriti da se članku 3. Prve direktive i članku 1. stavcima 1. i 2. Druge direktive protivi pravilo iz nacionalnog prava kojim se, kako bi se ograničila naknada neimovinske štete koja se može dugovati na temelju obveznog osiguranja od građanskopravne odgovornosti, predviđaju najviši iznosi jamstva koji su niži od minimalnih iznosa jamstva utvrđenih člankom 1. Druge direktive za naknadu za tjelesne ozljede.

D – Drugo pitanje koje je postavljeno u predmetu Haasová

106. U skladu s drugim pitanjem koje je podneseno na razmatranje Sudu u predmetu Haasová, Krajský súd v Prešove polazi od pretpostavke prema kojoj bi se, u odgovoru na prvo pitanje, presudilo da se nacionalne odredbe u području osiguranja, koje ne priznaju novčanu naknadu neimovinske štete prouzročene preživjelim bližnjim osobama žrtava prometnih nesreća motornim vozilom, ne protive pravu Unije.

107. Sud koji je uputio zahtjev oslanja se tako na pretpostavku koja je u suprotnosti s odgovorom koji predlažem Sudu kao odgovor na prvo prethodno pitanje. S obzirom na sadržaj odgovora koji, prema mojemu mišljenju, valja dati na to pitanje, smatram da nije potrebno odgovoriti na drugo pitanje koje je postavljeno samo podredno.

92 — Točka 2.3. njegova prethodno navedenog mišljenja o prijedlogu Druge direktive.

93 — Vidjeti jedanaestu uvodnu izjavu kao i članke 5. i 6. Druge direktive.

94 — Prijedlog Komisije od 19. lipnja 2002. na temelju kojeg je donesena Direktiva 2005/14 sadržava ocjenu stanja prema kojem je više država članica izabralo neograničeno pokriće te je većina onih koje su utvrdile minimalne iznose jamstva to učinila na većoj razini od one predviđene prethodnim direktivama a da to nije utjecalo na osiguravajuća društva sa sjedištem u tim državama članicama [COM(2002) 244 final, str. 6. i 29.].

95 — Zakon o izmjeni i dopuni zakonika o osiguranju (DV br. 21. od 13. ožujka 2012.).

96 — Vidjeti članak Stoyanova, I., „Обезщетенията за неимуществени вреди при ‘Гражданска отговорност’ на автомобилистите”, dostupan na internetskoj stranici: www.zastrahovatel.com/statia.php?mysid=3522&t=4.

97 — To je pravo u opći zakon o naknadi štete bilo uključeno Zakonom 2001:732, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2002.

98 — Regeringens proposition 2000/01:68, Ersättning för ideell skada, str. 34. i 63.

108. Unatoč tome, primjećujem da sud koji je uputio zahtjev traži od Suda da tumači odredbe nacionalnog prava⁹⁹, što je, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, isključeno¹⁰⁰.

109. Ako Sud ne prihvati moj prijedlog, pitanje bi, čini mi se, trebalo preoblikovati na način da se u biti odnosi na eventualnu mogućnost da sud neke države članice pravilo iz nacionalnog prava tumači u skladu s odredbama navedene Prve i Treće direktive. U svakom slučaju, načelo usklađenog tumačenja ne može služiti kao temelj *contra legem* tumačenja nacionalnog prava, što bi u ovom slučaju značilo staviti naknadu štete na teret osiguravatelja, suprotno onome što se predviđa pravilom iz nacionalnog prava¹⁰¹.

V – Zaključak

110. U predmetu Haasová (C-22/12), uzimajući u obzir prethodna razmatranja, predlažem Sudu da na prethodna pitanja koja je postavio Krajský súd v Prešove odgovori na sljedeći način:

1. Članak 3. stavak 1. Direktive Vijeća 72/166/EEZ od 24. travnja 1972. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti, s jedne strane, i članak 1. stavak 1. Treće direktive Vijeća 90/232/EEZ od 14. svibnja 1990. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila, s druge strane, treba tumačiti na način da obvezno osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila koja se uobičajeno nalaze na području države članice pokriva naknadu neimovinske štete koju pretrpe bliski srodnici žrtava koje su poginule u prometnoj nesreći koja se dogodila u takvim okolnostima u mjeri u kojoj je ta naknada, na temelju građanskopravne odgovornosti osiguranika, predviđena nacionalnim pravom koje se primjenjuje na spor.
2. Na drugo prethodno pitanje nije potrebno odgovoriti.

111. U predmetu Drozdovs (C-277/12), uzimajući u obzir prethodna razmatranja, predlažem Sudu da na prethodna pitanja koja je postavio Augstākās tiesas Senāts odgovori na sljedeći način:

1. Članak 3. Direktive Vijeća 72/166/EEZ od 24. travnja 1972. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti, s jedne strane, i članak 1. stavak 1. i 2. Druge direktive Vijeća 84/5/EEZ od 30. prosinca 1983. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila, s druge strane, treba tumačiti na način da obvezno osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila koja se uobičajeno nalaze na području države članice pokriva naknadu neimovinske štete koju pretrpe bliski srodnici žrtava koje su poginule u prometnoj nesreći koja se dogodila u takvim okolnostima u mjeri u kojoj je ta naknada, na temelju građanskopravne odgovornosti osiguranika, predviđena nacionalnim pravom koje se primjenjuje na spor.

99 — Pitanje glasi kako slijedi: „treba li odredbe članka 4. stavaka 1., 2. i 4. slovačkog zakona [o obveznom osiguranju] i članka 6. stavaka 1. do 3. češkog zakona [o obveznom osiguranju] tumačiti [...]”

100 — Vidjeti osobito presudu od 17. siječnja 2013., Zakaria (C-23/12, t. 29.).

101 — Vidjeti osobito presudu od 24. siječnja 2012., Dominguez (C-282/10, t. 25.), kao i t. 67. mojeg mišljenja u predmetu u kojem je donesena presuda od 24. lipnja 2010., Sorge (C-98/09, Zb., str. I-5837.).

2. Članak 3. Direktive 72/166 i članak 1. stavke 1. i 2. Direktive 84/5 treba tumačiti na način da im se protive nacionalna pravna pravila kojima se, na temelju naknade koju osiguravatelj može dugovati za neimovinsku štetu koja proizlazi iz smrti u prometnoj nesreći osobe koja je uzdržavala zainteresiranu osobu, predviđaju najviši iznosi jamstva koji su niži od minimalnih iznosa jamstva utvrđenih tim potonjim člankom za naknadu tjelesnih ozljeda.